

ТЕЛЕХИКАЯНЫҢ ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘСЕРІ

Бегежанова Іңкәр¹, Бакеева Мадина¹

¹Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы
(Алматы, Қазақстан)

Аңдатпа. Мақалада әртүрлі семантикалық жағдайдағы психологиялық әсерлер қарастырылып, қазіргі жалпы мәдениеттегі телехикая өзектілігі негізделіп, телевизиялық өнімдер және көрермен қабылдауының негізгі факторлары ескерілген. Бірінші кезекте жаңа технологиялық мәселелерді шешу, бағдарламалар қаралымы жағдайы, өзгерісі, авторлық өнімге және сапаға назар салынуды қажет ететіндігі, оның негізгі сипаты психологиялық құрал ретінде әсер беретіндігі айтылады.

Сонымен бірге, телевизияның ғаламтормен қатынасын құрудағы телехикаялардың рөлі туралы да жазылған. Жаңа телехикаялар әртүрлі платформада барынша маңызды медиа феномен болып қалыптасып, телевизиялық рейтингте дәстүрлі әдістерді есепке алуды талап етеді. Сондай-ақ әлеуметтік зерттеулерді талдап, сапалы әдісті қолдана отырып әлемдік және отандық телехикаялар моделін қарастырып, ондағы мотив пен жалпы тақырыпты ашады.

Қортындыда телехикаяларда мейлінше жиі қолданылып жүрген әлеуметтік теңсіздік мәселелері отбасылық қарым-қатынастар динамикасына негізделгені көрсетіледі. Зерттеу нәтижелері телевизиялық индустрияның мәдени маңыздылығы мен телехикаялардағы мәдени ерекшеліктің мәнділігін түсінуге көмектеседі. Әлемдік, отандық телевизия мамандарының жұмысын тану, үнемі қолдау, аймақтағы мәдени ерекшелікті алға жылжыту, даму платформасы ұсыну мәселелері мақалада көрініс табады.

Түйін сөздер: массмедиа, телехикая, сюжет, қабылдау, көрермендер, ғаламтор, медиаөнім, мәдениет.

Дәйексөз үшін: Бегежанова, Іңкәр және Мадина Бакеева. «Телехикаяның жеке тұлғаға психологиялық әсері». *Central Asian Journal of Art Studies*, т. 9, № 1, 2024, 267–279 б., DOI: 10.47940/cajas.v9i1.823.

Авторлар қолжазбаның соңғы нұсқасын оқып, мақұлдады және мүдделер қайшылығы жоқ екендігін мәлімдейді.

Кіріспе

Мақаланы жинақтау барысында белгілі электронды кітапханаларда сақталған әдебиеттерге шолу жүргізілді. Телехикаялар қазіргі мәдениеттің маңызды бөлігіне айналды және соңғы уақытта олардың санының тұрақты өсуі байқалады. Олар ХХІ ғасырдың көркем жанрына айнала ала ма? Олар романдар мен кинофильмдермен салыстырғанда жаңа құбылыс па, әлде оларды ХІХ ғасырдағы фельетон романдарының жанрына жатқызуға бола ма. Телехикаялар бұрыннан танымал болды және қазіргі мәдениеттің ажырамас бөлігі болып табылады. Телехикаялар көрерменнің психологиясына әсер ете алады, әртүрлі эмоциялар тудырады, пікір қалыптастырады және тіпті мінез-құлыққа әсер етеді. Телехикаялар кейіпкерлер мен көрермен арасында терең эмоционалды байланыс орнатудың ерекше қабілетіне ие, бұл оларды психологиялық әсер етудің күшті құралына айналдырды.

Телехикая әлеуметтік нормаларды қайта таратады және өзгертеді — бұл үздіксіз процесс. Танымал болу үшін хикая жұртшылық бөлісетін нормалар мен құндылықтарға негізделуі керек, бірақ сонымен бірге әйгілі зерттеуші Джон(Петров) Кавелти бұл туралы жазғандай, “көрермендерге рұқсат етілген және тыйым салынған арасындағы шекараны зерттеуге және сақтықпен, қауіпсіз түрде сақтандырып, осы шекарадан өтуге тырысуға” көмектеседі. 1950 жылдардың басынан 1990 жылдардың аяғына дейін хикаялардың форматы өзгермеді, оның орнына драмалық хикаялар болды(мыльные опера) болды. Олардың танымалдылығының шыңы 1980-90 жылдары “достар”, “Сейнфельд” және “Альф”,(Козлов) сияқты хиттер шыққан кезде болды. Бірақ көрермендердің қызығушылығының артуына қарамастан, хикаялар әлі де тік сюжеті бар

телевизиялық өнім болып қала берді: әр эпизодта әңгіме құрастыру кезінде олар бөлек тыныс береді, сондықтан кез-келген бөлімнен ситкомды қосуға болады. Теледидар алдында өскен бүлдіршіндер қайталана беретін кейіпкерлерден, болжамды оқиғалардан және қарабайыр әзілдерден шаршады. Телехикаяға бөлінген біртұтас тарихы бар сценарийлер де орын ала бастады. Күрделі және типтік емес кейіпкерлер пайда болды: психиатрға баратын мафиозо “Сопранос”(Тулчинский) фильмінде, отбасын асырау және қатерлі ісік ауруын емдеу үшін есірткі шығаратын химия мұғалімі, “жанкешті” бөлімінде және адамдарды жек көретін данышпан дәрігер, “доктор хауста”. Платформалық сериалдар үшін толеранттылыққа байланысты тақырыптар ерекше маңызға ие болады деп болжауға болады. Хикаялардың аудиториясы жаһандық, яғни экрандағы кейіпкерлер де жаһандық аудиторияға тән әртүрлілікті көрсетуі керек. Жаңа және танымал тақырып-бұл әр түрлі көріністердегі технологиялармен байланысты телехикаялар: роботтар, жасанды интеллект, бейне ойындар және оларды жасаушылар әлемі, АТ компаниялары және басқалар. Қоғам үнемі өзгеріп отырады, әлбетте өзін де өзгертеді. Хикая метеорит сияқты сырттан келетін және өзгерістерге әкелетін сыртқы фактор деп айту дұрыс емес. Хикая триггер бола алады, ол пікірталасты аша алады, бірақ тақырып қоғамда пайда болған жағдайда ғана. Мысалы, “неге 13 себеп”, (Беленький) сериясы жасөспірімдердің суицид мәселесі төңірегіндегі пікірталасқа әсер етті, бірақ тақырып осы бөлімнің аудиториясы үшін маңызды болғандықтан ғана”.

Жалпы, кез-келген өнердің өте маңызды функциясы қатар жүреді. Хикаялардың кейіпкерлерімен маусымнан маусымға сәйкестендіру өмір сүруге мүмкіндік береді, көбінесе психология ретінде жұмыс істейді.

Сіз психология туралы хикаяларды көре аласыз, мүмкін, көргендердің бірі шығарсыз. Сол арқылы сіз өз өміріңізді мүлдем ұмытып, хикаядағы оқиғаларға толығымен ауыса аласыз. Осылайша, адам үшін өте маңызды мүмкіндік пен қажеттілік — өз өмірін ұмыту, параллель әлемге бару, иллюзиямен қорғану және қиялда өмір сүру, хикаялармен қанағаттандырылады. Бұрын сериалдар немесе көп сериялы фильмдер қызықты оқиға немесе әлеуметтік мәселелер төңірегінде жиналып, типтік кейіпкерлерді тудырды. “Кездесу орнын өзгерту мүмкін емес” (Попов) немесе “Көктемнің он жеті сәті” (Кузнецов) трансляциясы кезінде үлкен қалалардың көшелері жойылып, үй кинотеатрына ұжымдық түрде барды, ал Штирлиц, танымал типтегі ұлттық кейіпкерлерге айналды, бұқаралық санада өз орнын қамтамасыз етті. Ал қазір керісінше, әр түрлі адами тұлғалардың күрделі әлемінде таңқаларлық кейіпкерлер, “ғажайыптар” алғашқы рөлдерді алады. Отандық хикаялар кинематографиялық өнер арқылы осы елдің бірегей әлемі мен мәдениетін бейнелейді. Мұндай хикаялардың психологиялық әсері көбінесе терең мәдени аспектілерге, сондай-ақ күнделікті өмір мен әлеуметтік нюанстардың көрінісіне негізделген. Баяндау өнерінің кейбір категорияларына сілтеме жасай отырып, хикаялар ішінара басқа жанрлардағыдай техниканы қолданатынын атап өтуге болады, бірақ сонымен бірге олардың қайталанатын және бөлшектелген құрылымы оларды біздің нақты өмірімізге жақындатады, көбінесе тұрақсыз және бөліктерге бөлінген сияқты. Демек, хикаялар, бір жағынан, ерекше жанр, бірақ екінші жағынан, жеке дара емес. Мұның бәрі оларды адам өмірінің заманауи ерекшеліктерін түсінуге мүмкіндік беретін ерекше құралға айналдырады. Кейбір хикаялар психологиялық тақырыптарды белсенді түрде зерттейді, көрермендерге өздерін және қоршаған

әлемді түсінуге көмектеседі. Бұл білім мен өзін-өзі дамытуға ықпал етуі мүмкін. Телехикаялар адамға эмоцияларына, ойлары мен мінез-құлқына психологиялық әсер етуі мүмкін. Міне, хикаялардың психологиялық әсерінің кейбір негізгі аспектілері.: Телехикаялар көрермендерге көптеген эмоциялар тудыруы мүмкін, соның ішінде күлкі, қайғы, қуаныш, қорқыныш, және тіпті ашу. Хикаяны қарау кезінде эмоцияны сезіну релаксация әдісі бола алады немесе керісінше стресстің көзі бола алады, әсіресе хикаяның мазмұны драмалық немесе қайғылы сәттермен бірге жүрсе. Телехикаялар технологияға, жанрларға қалай әсер етеді? Кино саласы әуел баста теледидармен бәсекелесетін кезеңді бастан өткізді. Бұл жарыстың нәтижесінде бізге үлкен форматты кинофильмдер жетті. Егер кино бүгінде тұрмыстық техниканы — теледидарларды, үй кинотеатрларын дамыту үшін жұмыс істесе, онда хикаялар медиа мен интернеттің дамуын ынталандырды. Егер технологиялық мүмкіндіктері бар медиа болмаса, жастар хикаяға қызығушылық танытпас еді. Алдымен ол жасырын жолмен пайда болды, хикаялар торренттерден жүктелді, бірақ содан кейін оларды кез-келген уақытта гаджеттерге, қалта құрылғыларына, планшеттерге құйып көруге мүмкіндік туды. Мәдени өнім форматы технологияны қайта ұйымдастырды.

Менің ойымша, фильмдер өз орнын жоғалта бастады, дегенмен әлі күресуде. Оған Джеймс Кэмеронның “Аватар” фильмі, (Кэмерон) мысал бола алады. Техника өндірушілері оған ризашылық білдіруі керек, өйткені ол 3D теледидарларының пайда болуын және сатылуын ынталандырды. Осылайша, мәдени өнім экономикалық даму құралы ретінде жұмыс істейді. Сондай-ақ, кино бізді үлкен арнайы эффектілермен, оған компьютерлік технологиялардың енуімен тартады. Хикая өзімізді және айналамыздағы мәдениетті жақсы

түсінуге көмектеседі. Біз бүгін көріп отырғанымыздай, бұл фильммен салыстырғанда көрнекі әңгіме құрудың жақсы тәсілі. Біздің күнделікті өмірімізде әртүрлі сериалдар мен ағындық платформалардың пайда болуымен олардың көрермендердің психологиялық жағдайына әсері кең пікірталасқа айналды. Бәлкім, әрқайсымыз жадымызда өшпес із қалдырған, күшті эмоциялар тудыратын немесе өмірлік құндылықтарды қайта елестететін сериалды атай аламыз.

Әдістеме

Қазіргі қазақ телевизия өндірісінің көрінісін оның поэтикалық элементтерінің қолдану ерекшеліктерін зерттеу талдау барысында тарихи-салыстырмалы әдістер, сандық зерттеу, салыстырмалы талдау, мазмұнды талдау, семиотикалық-құрылымдық, әдістері ғылыми басшылыққа алынды. Интерпретацияның жасалу жолдары да назардан тыс қалмады. Телевизия өнері мен оның эстетикалық қырларын зерттеуде Маршал Маклюэн, Дэвид Морли, Герберт Шиллердің зерттеу тәсілдерін қолдану маңызды, кеңестік дәуірді зерттеуші Қабыш Сиранов, Гүлжан Наурызбекова, Камал Смайылов, еңбектері мен зерттеулерін атап өткен жөн. Ал тәуелсіздік жылдарындағы зерттеген ғалымдардың қатарында Бауыржан Нөгербек, Гүлнар Әбікеева, Баубек Нөгербек еңбектері мен ғылыми құнды деректерін ерекше деп тануға болады (Нөгербек). Хикаялар шығармашылық эксперимент үшін үлкен мүмкіндіктер ұсынады. Тұтынушы үшін хикаялар - бұл тәжірибенің кеңеюі және білімді таратудың қуатты құралы. Жақсы хикая тек технологиялық жағынан ғана емес, тарихи жағынан да өте мұқият жасалған. Қазақстаннан келген отандық хикаялар кинематографиялық өнер арқылы осы елдің бірегей әлемі мен мәдениетін бейнелейді. Мұндай

хикаялардың психологиялық әсері көбінесе терең мәдени аспектілерге, сондай-ақ күнделікті өмір мен әлеуметтік нюанстардың көрінісіне негізделген. Қазақ телевизия өндірісіндегі әдістердің, орынды сипат алуы бейсаналы түрде болуы тиіс. Автор мен режиссер арасындағы әдеби байланысы, өз нәтижесін бергеннен кейін зерттелуге түссе еркін түрде байқалатын болады.

Пікірталас

Заманауи телехикаялардың дамуы бір ғасырдан астам уақыт, бұрынғы кинодағы жағдайды ішінара еске түсіреді, бұл кезде кинохикаяның құрылымдары тез арада қалыптасқан және визуалды стиль ешкімді қызықтырмайды деген қағидамен болды. Кинорежиссерлер арасында (және кейінірек көрермендер арасында) киноның талғампаз бейнелеу өнері болуы мүмкін екендігі туралы түсінік пайда бола бастады. Сол сияқты, жалпы телевизияға келсек, оны өнер ретінде, әсіресе, күрделі бейнелеу ретінде қабылдау дәстүрі жоқ.

Телехикаялар шынайы өмірде жетіспейтін эмоциялардың көзіне айналуы мүмкін. Біз кейіпкерлер үшін қуанамыз және алаңдаймыз, экранда болып жатқан жағдайға байланысты мақтаныш немесе қорқыныш сезімін бастан кешіреміз. Осы сәттерде нақты оқиғаларға қатысқан кездегідей мидың бірдей бөліктері белсендіріледі.

1. Сәйкестендіру. Біз өз өміріміз бен кейіпкердің өмірі арасында параллельдер жасаймыз. Әр эпизодты қайта қарап, ой елегінен өткізу маңызды.

2. Түсіну және салыстыру. Мысалы, сіз медициналық мектепті бітіріп, көріп отырсыз. Кейіпкер қате шешімдер қабылдайды, бірақ сіз не істеу керектігін білесіз. Мұндай сәттер сізге өзін-өзі бағалауды арттыруға және өз маңыздылығын сезінуге мүмкіндік береді.

3. Өзара әрекеттесу. Кейбір көрермендер хикая кейіпкерімен қалай

дос болғанын, тіпті онымен қарым-қатынасын бастағанын елестетеді.

Телехикая жалпы адамзаттың асыл құндылығына жаңашылдық бағыт алып келді. Жаңашылдық дегеніміз — өзіне дейінгі болған құбылыстарды жоққа шығару емес, талаптардың өзгеру ерекшелігі болып табылады. Осы тұста

Режиссер Алишер Утевтің «5-32» веб-хикаясы мысал . «5:32» хикаясы өз заманыңда ең таңдаулы тергеушісі болған Шалқардың өмірінен сыр шертеді. Ащы суға әуес болған зейнеткердің өтіп жатқан өмірін кенеттен қағылған есіктің тарсылы бұзады. Шалқар маньяктарды ұстауға, қалаға жол тартады. Барар жолда басты кейіпкер 90-шы жылдардың ортасына қайта оралып, өзінің өткенің есіне алады. Шындығында келгенде ескіні қайталау деген қағида емес қарама-қайшы бағыттардағы пікірді ұсыну үшін де табандылық керек.

Телехикаялар көрерменді басқа әлемге айналдырып, оған мінез-құлық пен проблемаларды шешудің әртүрлі сценарийлерін көрсетуге мүмкіндік алады. Бұл көрерменге көкжиегін кеңейтуге, жаңа идеялар алуға және ойлаудың жаңа тәсілдерін үйренуге көмектеседі. Телевизияның заманауи хикаяларға ден қоюы, кәсіби деңгейінің шыңдалуы, көрермендер талғамының қалыптасуы, шығармашылық топтың жемісі. Себебі бұл жолдағы шыңдалу маңызды.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе төмендегідей тұжырымдарды ұсынамыз:

Қазақ телевизиясының дамуы , бүкіл қазақ шығармашылығының, мәдениетінің дамуына үлес қосып, жаңа леп берді.

Көптеген телехикаялар депрессия, мазасыздық, қарым-қатынас, отбасылық мәселелер және т.б. сияқты күрделі психологиялық тақырыптарды қамтиды. Мұндай жағдайда кейіпкерлерді бақылай отырып, көрермен өмір туралы заманауи идеялармен күрделілік пен қиындықты түсініп, түсіне алады. Сонымен қатар,

телехикаялар көрермендерді күрделі мәселелер туралы ойлануға және талқылауға ынталандыруы мүмкін, бұл олардың көкжиегін кеңейтуге және қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға көмектеседі. Осылайша, телехикаялар ойын-сауық құралы ғана емес, сонымен қатар оның дамуы мен өзін-өзі жетілдіруіне ықпал ететін тиімді психологиялық құрал бола алады.

Нәтижелер

Зерттеулердің нәтижелері телехикаялардың негізгі ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді. Бүгінгі телехикаялар әдебиетпен өте тығыз байланысты. Біз бейімделу дәуірінде өмір сүріп жатырмыз, ал бейімделу әдеби шығарманы экранға көшіру ғана емес, керісінше бейімделу теориясының авторы Линда Хатчеон жазғандай, (Линда) бейімделу бүгінде барлық бағытта жүріп жатыр. Мысалы, кітаптан телехикаялар ғана емес, телехикаялардағы кітаптар да шығады. Қазіргі заманғы жазушылар көбінесе бірнеше платформаларда жұмыс істейді (мысалы, жазушылар, драматургтер және сценаристер ретінде) немесе кем дегенде олардың кітаптарын бейімдеуге болады деп есептейді. Бірақ бұл серия жаңа романдар дегенді білдірмейді. Олардың кейбіреулері, әрине, мұны айта алады, өйткені Диккенс пен Толстойдың (Толстой) романдары әдеби бөлім ретінде жарияланғанын ұмытпау керек. Бірақ телехикаяларды жаңа фантастика, жаңа фелетондар және жаңа готикалық проза деп те айта аламыз.

Хикаялардың психологиялық әсері әр көрермен үшін жеке және олардың тәжірибесіне, сенімдері мен құндылықтарына байланысты екенін ескеру маңызды. Тұтастай алғанда, хикая эмоцияны көтерілуге ықпал ететін немесе керісінше күрделі тақырыптар туралы рефлексия мен пікірталас тудыратын күшті психологиялық

құбылыс болуы мүмкін. Бүгінгі таңда хикая - бұл бұқаралық мәдениеттің құбылысы, теледидар индустриясының сүйікті туындысы және миллиондаған көрермендер үшін өмір салты. Хикаялар пайда болғаннан бері олар теледидарда ерекше орын алып, арналардың эфирлік уақытының едәуір бөлігін қайтарып алды. Түрлі социологиялық сауалнамаларға сәйкес, 70% - дан астам немесе 100 миллион көрермен телехикаяларды көреді. Бірақ бұл сауалнамаларға адамдар интернетте көретін танымал, шетелдік хикаялар кірмеген. Осылайша, хикаяларды барлық жастағы адамдар көреді деп айтуға болады, әркім өз талғамына сай бір нәрсе таба алады. Телехикаялардың танымалдығын төрт фактор анықтайды.

1. Сюжет. Керемет сценарий және қызықты оқиғалар телехикаяларды көрермендер үшін тартымды ете алады.

2. Актерлік құрам. Эмоцияны жеткізе алатын және көрермендердің назарын аудара алатын кәсіби және талантты актерлер телехикаялардың танымалдылығында маңызды рөл атқарады. Адамдар басқа жандардың қиындықтары мен мәселелерін бақылаудан қауіпсіздікті сезінеді.

3. Түсірілім сапасы және көрнекіліктер. Жақсы операторлық жұмыс, сапалы арнайы эффектілер және стильді сахналық қойылым да көрермендерді қызықтыра алады.

4. Маркетингтік науқан. Телехикаялардың тиімді жарнамасы мен сондай-ақ сыншылар мен көрермендердің оң пікірлері, танымалдылығына айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Телехикаяларды талдау нәтижесінде телехикаялардағы бірқатар жалпы белгілерді ажыратуға болады, көбінесе бірыңғай шаблондар бойынша жасалады. Бұл жағдайда кейіпкерлер, сериалда көрсетілген қоғамдағы мотивтер, сюжеттер және мінез-құлық үлгілері, белгілі бір телехикаяның ұлттық ерекшелігіне байланысты ерекшеленеді.

Netflix ағындық платформасындағы веб-кеңістік этно-мәдени кілтті де сақтайды, өйткені ол көрермендерді қызықтырады. Жасанды шындыққа сүңгіп, көрермен кейіпкерлердің бірінің орнын шартты түрде алуға, ақыл-ойды нақтылауға тырысады оның мотивациясы, оның әрекеттерін түсіндіру, оның стратегиясын растау немесе даулау. Осылайша, хикая бүгінде перспективалы әлеуметтік сипатқа ие болады және басым позициялардың біріне үміткер ұлттық жобамен қазіргі мәдени контексте бірге бола алады. Хикаялар навигациялық функцияны да орындайды сонымен қатар эксперименттерге күш жұмсамауға мүмкіндік береді, бұл сіз бір рет таңдаған және уақытыңыз босқа өтіп жатыр деп алаңдамай қайта қарауға болатын кепілдендірілген өнім.

Негізгі тұжырымдар

Қазақстандық хикаялар жергілікті мәдениетті көрсетуде маңызды рөл атқарады және көрермендерге өнер мен кино призмасы арқылы осы елдің бірегей әлеміне енуге мүмкіндік береді.

Қазіргі қазақ телевизиясындағы телехикаяларға халықтың көркемдік көзқарастары жиі қолданатындығы төмендегідей тұжырымдалды:

1. Бүгінгі телехикаялар отандық ортаның мәдениетін жаңа деңгейге көтерді.

2. Телехикаялардың психологиялық әсері әр көрермен үшін жеке туындыларын насихаттауынан туындайды, оны мазмұндау әдісі зерттеулері дәлелдейді.

3. Телехикая қазіргі өмірдегі маңызды құбылыс және коммуникативті функцияны атқарады, оның кәсіби формаларының үлкен жан-жақты екенін көрсетеді.

4. Телевизия технологияға, жанрларға қалай әсер етеді? ерекшеліктерін анықтау барысында

сюжеттік желіні өрнектелген ұстанымына негізделгені анықталды.

5. Жас режиссерлерді , қазақ телевизия мұрасымен таныстыру , болашақ өнер адамдарының дайындықтарын жақсартуға ықпал ете алады.

6. Ежелгі санаттағы ұлттық дүниетанымының ұлттық сана мен дәстүрлі мәдениетпен байланысы жан-жақты талқыланды.

7. Әлемнің атақты зерттеуші ғалымдары және тағы басқа отандық ғалымдардың теориялық-практикалық еңбектері толыққанды қарастырылды.

Қорытынды

Зерттеудің негізгі қорытындыларының бірі- хикаялар көрерменнің эмоционалды жағдайына айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Сонымен қатар, сериалдар көрермендердің эмпатиясы мен эмпатиясын ынталандыруы мүмкін. Күрделі кейіпкерлер мен сюжеттік желіні ұсыну арқылы хикаялар көрермендерді басқа адамдардың, тіпті ойдан шығарылған оқиғаларды түсінуге итермелейді және оларды әртүрлі көзқарастарға үйретеді.

Осылайша, хикаялар өз көрермендеріне айтарлықтай психологиялық әсер етеді деген қорытынды жасауға болады. Қорытындылай келе, хикая қазіргі өмірдегі маңызды құбылыс және коммуникативті функцияны атқарады деп айтуға болады. Ол аудиторияны модельдейді, оның санасын қалыптастырады, өмірлік нұсқаулар береді, сонымен қатар оны рухани байытады. Әрбір көркем , шығармашылық бағыт, адамға тың ой, жаңа сезім тербеліс береді. Көркемдік таным адамның көзқарасы мен ойымен ұштас болады.

Телехикаялар ішінара жаңа мәдени нысан болып табылады. Сонымен қатар, бұл көркем жанр біздің қазіргі өміріміздің формаларына ұқсас болып шығады. Көбінесе бұл өте прозалық. Хикаялар бізге адам табиғаты туралы айтады және осы мағынада мифтер, фельетондар мен романдар санатына жақсы сәйкес келеді, сонымен қатар зерттеушілер әртүрлі баяндау жанрларын талдайтын заманауи категорияларға толық сәйкес келеді.

Әрбір өнер адамы белгілі ортада өсіп жетіледі. Оның білімі, дүниетанымы неғұрлым жетілген сайын , маңызы да терең болады. Ал телевизия саласын одан әрі бағалау өнер адамдарымен зерттеушілердің құзырында болмақ.

Авторлардың үлесі:

Бегежанова І.Т. – отандық, әлемдік дереккөздермен жұмыс жасау, телесериал құрылымдарын сараптау, мәтіннің зерттеу бөлігін орындау, әдебиеттік шолуды дайындау.

Бакеева М.К. – мақала тұжырымдамасын қалыптастыру. Материалдарды жинау, талдау. Мәтіннің зерттеу бөлігін дайындау. Тақырыптың мәселесін, проблематикасын анықтау

Вклад авторов:

Бегежанова И.Т. – работа с отечественными, мировыми источниками, экспертиза структур телесериала, выполнение исследовательской части текста, подготовка литературного обзора.

Бакеева М. К. – формирование концепции статьи. Сбор, анализ материалов. Подготовка исследовательской части текста. Определение проблемы, проблематики темы.

Authors contribution:

Begezhanova I.T. – work with domestic and world sources, examination of the structures of the television series, execution of the research part of the text, preparation of a literary review.

Bakeyeva M. K. – formation of the concept of the article. Collection and analysis of materials. Preparation of the research part of the text. Definition of the problem, the problematic of the topic.

Дәйеккөздер тізімі

Алексеева Галина. *Лев Толстойдың жұмысы мен өмірі жайлы* Алексеева Г.В. Москва, 2019.

Беленький Юрий. *Отандық телехикая жанрларының қалыптасуы: телехабар таратудың қазіргі құрылымының қалыптасуының бастапқы кезеңі*, диссертация авторефераты, 2012.

Джеймс, Кэмерон. *Джеймс Кэмеронның аватары навиді іздеуде*, АСТ, 2012.

Кузнецов, Георгий, және басқалар. *Тележурналистика оқулығы*. Мәскеу. Университет «Жоғары мектеп», 2002.

Козлов, Евгений. *Сериалдың әңгімесі: әріп пен сан арасында*, Е.В. Козлов, Санкт-Петербург, 2018.

Линда, Хатчеон. *Постмодернизм тарихының поэтикасы, теориясы, көркем әдебиеті*, Лондон, Нью-Йорк, 1998.

Нөгербек, Бауыржан. *Қазақ киносының тарихы*. Ред. Н. Мукушева, Алматы, “ИздатМаркет”, 2005.

Петров, Геннадий. *Телевизиялық драматургия: журналистік шеберлік мәселелері және шығармашылықтың ерекшеліктері*. Г.Н. Петров. Санкт-Петербург, 1999.

Тулчинский, Григорий. *Бұқаралық мәдениет пен әдебиеттегі сериялық факторлар*, Г.Л. Тулчинский. Санкт-Петербург, 2018.

Маклюэн, Маршалл. *Медианы түсіну. Адамның сыртқы кеңеюі*. Г.М.Маклюэн, Канада, 1964.

Герберт, Шиллер. *Сана манипуляторлары*, Америка, 1980.

References

- Alekseyeva, Galina. *Lev Tolstoydyn zhymysy men өmiri zhayly [About the life and work of Leo Tolstoy]* Moskva, 2019. (In Kazakh)
- Belenkiy, Yuriy. *Otandyk telekhikaya zhanlarynyn қалыptasuy: telekhabar taratudyn kazirgi қurylymynyn қалыptasuynyn bastapky kezeni [Formation of domestic TV series genres: the initial stage of the formation of the current structure of television broadcasting.]* Thesis abstract, 2012. (In Kazakh)
- Kameron, Dzheyms. *Dzheyms Kemeronnyn avatary Navidi izdeude [Avatar of James Cameron looking for Navi]*, AST, 2012. (In Kazakh)
- Gerbert, Shiller. *Sana manipulyatorlary [Manipulators of consciousness]*. America, 1980. (In Kazakh)
- Kuznetsov, Georgiy, et al. *Telezhurnalistika okulygy [Textbook of television journalism.]* Moskva, Universitet «High School», 2002. (In Kazakh)
- Kozlov, Yevgeniy. *Serialdyn әngimesi: arip pen san arasynda [The story of E.V. Kozlov.]* Sanct-Petersburg, 2018. (In Kazakh)
- Khatcheon, Linda. *Postmodernizm tarikhynyn poetikasy, teoriyasy, korkem adebiyeti [Poetics, theory, fiction of the history of postmodernism.]* London, New-York, 1998. (In Kazakh)
- McLuhan, Marshall. *Mediary tysinu. Adamnyn syrtyky keneyui. [Understanding media. External expansion of a person.]* Kanada, The MIT Press, 1964. (In Kazakh)
- Nogerbek, Bauyrzhan. *Kazak kinosynyn tarikhly [History of Kazakh cinema]* Ed. N.Mukusheva, Almaty, “IzdaTMarket”, 2005. (In Kazakh)
- Petrov, Gennadiy. *Televiziyalyқ dramaturgiya: zhurnalistik sheberlik мәseleleri zhәne shyғarmashylyқtuң yerekshelikteri [Television dramaturgy: issues of journalistic skill and features of creativity.]* Saint-Petersburg, 1999. (In Kazakh)
- Tulchinskiy Grigoriy. *Вұқаралық мәдениет пен әдебиеттеgi seriyalyқ faktorlar [Serial factors in mass culture and literature.]* Saint-Petersburg, 2018. (In Kazakh)

Бегежанова Іңкәр, Бакеева Мадина

Қазақская национальная академия имени Темирбека Жургенова
(Алматы, Қазақстан)

ТЕЛЕСЕРИАЛ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ИНДИВИДА

Аннотация. В статье рассматривается психологическое воздействие телесериалов в различных семантических позициях. Обоснована актуальность телесериалов в современной популярной культуре. В настоящее время учитываются основные факторы, независимо от того, изменились ли сами телевизионные продукты или рамки их восприятия зрителем. В первую очередь, решение проблем с новыми технологическими трудностями, изменение условий просмотра программ, акцентирование внимания на качестве и авторском продукте, его основная характеристика влияет как психологический инструмент.

В статье также рассказывается о роли телесериалов в построении отношений телевидения с интернетом. Новые телесериалы становятся все более важным медиа-феноменом на различных платформах, что требует пересмотра традиционных методов подсчета телевизионных рейтингов. Также проводится анализ данных социологического исследования. Используя качественный подход, это исследование рассматривает модель мирового и отечественного телесериала, анализирует общие темы и мотивы в телесериалах.

Результаты показывают, что наиболее часто используемые темы социального неравенства, представленные в телесериалах, основаны на динамике семейных отношений. Результаты этого исследования способствуют пониманию культурной значимости телевизионной индустрии и важности культурной самобытности в телесериале. В статье подчеркивается необходимость постоянной поддержки и признания работы мировых и отечественных телевизионных специалистов и их работы, предоставления платформы для развития и продвижения культурной уникальности общества.

Ключевые слова: массмедиа, телесериал, сюжет, восприятие, зрители, интернет, медиа продукт, культура.

Для цитирования: Бегежанова, Инкар и Мадина Бакеева. «Телесериал как психологический инструмент воздействия на индивида» *Central Asian Journal of Art Studies*, т. 9, № 1, 2024, 267–279 б., DOI: 10.47940/cajas.v9i1.823.

Авторы прочитали и одобрили последнюю версию рукописи и заявляют, об отсутствии конфликта интересов.

Begezhanova Inkar, Bakeyeva Madina

Temirbek Zhurgenov Kazakh National Academy
(Almaty, Kazakhstan)

A TELEVISION SERIES AS A PSYCHOLOGICAL TOOL FOR INFLUENCING AN INDIVIDUAL

Abstract. This article discusses the psychological impact of television series in various semantic positions. The relevance of television series in modern popular culture is justified. Today, the main factors are taken into account, whether the TV products themselves have changed, or the circle of its perception by the viewer. First of all, the fight against new technological difficulties, changes in the conditions of viewing programs, attention to the quality and author's product, the main characteristic of which affects as a psychological tool.

The article also talks about the role of television series in building the relationship of television with the internet. New TV series are becoming an important media phenomenon on various platforms, which requires a revision of traditional methods of counting TV ratings. The analysis of sociological research data is also carried out. Using a qualitative approach, this study examines the model of the world and domestic television series, analyzes common themes and motives in television series.

The results show that the most used themes in television series, social issues, family dynamics and inequality are the roles. The results of this study contribute to the understanding of the cultural importance of the television industry and the importance of cultural identity in television series. The article highlights the need for continuous support and recognition of world and domestic television professionals and their work, providing a platform for the development and promotion of the cultural identity of the region.

Keywords: mass communication, television series, plot, perception, audience, internet, media product, culture.

Cite: Begezhanova, Inkar, and Madina Bakeeva. "TV Series as a psychological tool for influencing an individual" *Central Asian Journal of Art Studies*, vol. 9, no. 1, 2024, p. 267–279 b., DOI: 10.47940/cajas.v9i1.823.

The authors have read and approved the latest version of the manuscript and declare that there is no conflict of interest.

Авторлар туралы мәлімет:

Іңкәр Теміржанқызы Бегежанова – «7M02184 – Кино және ТВ режиссурасы» БББ 2-курс магистранты, Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер академиясы (Алматы, Қазақстан),

Мадина Қайратжановна Бакеева – PhD докторы, аға оқытушы, «Кино және ТВ» факультетінің деканы, Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы (Алматы, Қазақстан),

Сведения об авторах:

Іңкәр Теміржанқызы Бегежанова – магистрант 2-курса ОП «7M02184 – Режиссура Кино и телевидения», Казахская национальная академия искусств имени Темирбека Жургенова (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0009-0000-8550-4854
E-mail: caliwest97@mail.ru

Мадина Қайратжановна Бакеева – доктор PhD, старший преподаватель, декан факультета «Кино и ТВ», Казахская национальная академия искусств имени Темирбека Жургенова (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0009-0008-6011-3775
E-mail: m.bakeyeva@mail.ru

Information about the authors:

Inkar T. Begezhanova – undergraduate student of 2nd year of the education program “7M02184- film and TV directing”, Temirbek Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

Madina K. Bakeyeva – PhD, Dean of the Faculty of Cinema and TV, Temirbek Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)